

TÜRKİYE’DE HUKUKİ MÜDAHALELERİN BOŞANMA EĞİLİMLERİNE ETKİSİ*

Buket Çakır*

ÖZ

Evlilik ve boşanma kurumların işleyişi, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Sosyal ilişkiler, zorunlu koşulları, sonuçları ve etkileşim süreçlerini içerir. Bu süreçte, eğilimlerin farklılaşması, toplumda yeni bir özellik ortaya çıktığını gösterir.

Bu çalışma yasal düzenlemeler ve boşanma eğilimleri arasındaki ilişki üzerine odaklanmaktadır. Türkiye'deki yasal düzenlemeler ile boşanma eğilimleri arasındaki bağlantı tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Evlilik, Boşanma, Boşanma eğilimleri, Hukuki düzenlemeler

THE EFFECT OF LEGAL INTERVENTIONS ON TRENDS IN DIVORCE STATISTICS IN TURKEY

ABSTRACT

Functioning of the institutions of marriage and divorce show the relationship between the individual and society. Social relations includes mandatory conditions, results and the interaction processes. In this process, trends shows a differentiation. A new feature emerge in the society.

This study focuses on the relationship between legal regulations and divorce trends. The connection between the course of the divorce trends with legal regulations in Turkey are discussed.

Key Words: Marriage, Divorce, Divorce trends, legal regulations

* Bu makale doktora tezinden üretilmiştir. Buket Çakır, “Modernleşme Sürecinde Türkiye’de Evlilik Kurumunun İşleyişi ve Boşanma Eğilimlerinin Seyri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, Şubat 2011.

* Dr. Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Sosyolojisi ABD,
buketcak@istanbul.edu.tr

GİRİŞ

Boşanma eğilimlerinin azalan seyri, boşanmaların salt hukuki açıdan zorlaştırıcı olduğunu değil; aile içindeki koşulların evliliği sürdürme eğilimini yükselttiğini göstermektedir. Buna karşılık, boşanmaların yükselen seyri, boşanmaların hukuki açıdan da kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmektedir.

Boşanma eğilimlerinin yükselen seyri, evliliklerin sona ermesine neden olan değişkenleri anlamayı gerektirmektedir. Evlilik sürecinde eşleri boşanmaya götüren ve aileyi parçalayan etkenler, kabaca ya psiko sosyal açıdan farklı nedenlere bağlanarak ya da eşlerin alıştığı evlilik sürecine ilgilerinin azaldığı, evliliğe ilgiyi azaltan arzuların sosyalleştiği, evliliğe ikame edilebilecek ilişkilerin yaygınlaştığı gibi ifadelerle açıklanabilir. Eşlerin maddi ve manevi ihtiyaçlarını gerçekleştirdiği ölçüde süreklilik gösterebilen evlilik birliği, bugün bu ihtiyaçlarının giderilememesi durumunda boşanma riskini her zaman taşımaktadır. Ancak eşlerin boşanma isteğini hayata geçirilmesini ekonomik ve sosyal koşulların uygunluğu kadar hukuki düzenlemeler de koşullandırmaktadır.

Bugün hukuki açıdan, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere hukuken geçerli bir biçimde birleşen çiftin, evlilik hukuki bağının sona erdirilmesi, yine hukuki izleğe uygunluğunun tespit edildiği mahkeme yoluyla kesinleştirmesiyle mümkündür. Boşanma, mahkemenin eşler açısından evliliğin en az birinin ihtiyaçlarını karşılamadığına, ortaya çıkaracağı faydanın azaldığına ya da zararın artık çekilmez boyutlara ulaştığına hükmetmesi neticesinde gerçekleşmektedir. Boşanma eğilimleri ile aile ve evlilik değerlerini değiştiren koşullandırıcı sürecin içinde yer alan hukuki düzenlemeler arasında sıkı bağ bulunmaktadır.

Köklü ve yapısal boyutta olabileceği gibi, süreçte içten gelen talepler doğrultusunda yapılan hukuki düzenlemelerle boşanma eğilimleri arasındaki ilişki, eğilimlerin yükseliş dönemlerinde fark edilmektedir. Türkiye’de tarihsel süreçteki istatistiki verilere göre, bazen azalan bazen artan bir seyir izleyen boşanma eğilimleri, Cumhuriyet Döneminde, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında, yükselmiş; 1960’lı ve 70’li yıllarda düşmüş; 1990’lı ve 2000’li yıllarda ise, belirgin bir yükseliş eğilimine girmiştir. Eğilimlerin yükselme süreçleri, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında koşulları hariç tutulduğunda radikal hukuki düzenlemelerin söz konusu olduğu dönemlere denk gelmektedir. Hukuki düzenlemelerin eğilimlere ivme kazandırması, süreçte olagelen koşulların etkisiyle ortaya çıkan birikimi patlatmakta olduğunu göstermektedir.

1. Cumhuriyet Döneminden 1980'a kadar Olan Süreçte Evliliğe ve Boşanmaya İlişkin Müdahalelerin Boşanma Eğilimlerine Etkisi

1.1. Cumhuriyet Döneminde (1923–1938) Evlilik ve Boşanmaya İlişkin Müdahaleler

Cumhuriyet öncesi başlayan milli bilinç, dil, toprak, ekonomi ve kültür birliğinin oluşturulma ve ruhi, ahlaki ve sosyal homojenliğin sağlanması sürecinin geliştirilmeye çalışıldığı Cumhuriyet döneminde bazı örf ve adetleri değiştirmesi, bazılarının ise, yeniden biçimlendirmesi söz konusudur. Dönemde 17 Şubat 1926'da kabul edilen ve 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu, toplumun yapısını değiştirme amacı taşımaktadır. (Fişek, 1984: 7) Kişi, aile, miras ve eşya hukuku alanında reform niteliğindeki Kanun, din, dil, ırk ve mezhep eşitliğini öngörmektedir.

1.1.1. Evliliğe ve Evlilik İlişkilerine Müdahale

Türk Medeni Kanun'da kabul edilen tek eşlilik ilkesi doğrultusunda evlilik, 18 yaşını tamamlamış olan bir erkekle, 17 yaşını tamamlamış olan bir kadının, kendi rızalarıyla bir devlet memuru önünde iki şahit huzurunda belirlenen biçimde yapılan bir sözleşmedir.

Nüfus artırma politikaları doğrultusunda 1938'de 3453 sayılı kanunla evlenme yaşı erkek için 17, kadın için 15 yaş olarak değiştirilmiş; olağanüstü hallede ise, hâkime bu sınırları erkek için 15'e, kadın için 14'e indirme yetkisi verilmiştir. (Murat, 2006: 71) Nişanlanmayla oluşan yakınlığa ise, aile benzeri özellik atfedilmiştir. (Ansay, 1984: 22)

Evlenmede ilke olarak kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Ancak bir yandan erkek, evlilik birliğinin reisi ve temsilcisi olarak ele alınırken; diğer yandan eşlerin, ailenin tamamlayıcı unsurları olduğu vurgulanmaktadır. Evlilikte eşler arasında mutlak eşitlik yoktur.

Kadın, evlendiği andan itibaren kocasının ailesinin bir üyesi olma sıfatıyla kocasının aile ismini taşımak zorundadır. Ev yaşamı ve refahını korumak için evin dışındaki her türlü işten birincil sorumlu olan erkektir. Kadın ev içi görevlerden, evin idaresinden sorumludur. Gücü yettiği kadar kocasının yardımcısı ve danışmanıdır. Koca, karısından makul ölçüde aile bütçesine katkı isteyebilmektedir. Bununla birlikte; kadının bir iş ya da bir sanatla uğraşması, kocasının iznine tabiidir. Erkeğe evi seçme hakkı ve eşinin ve çocuklarının geçimini sağlama sorumluluğunun verilmesi, eşlerin sahip oldukları mallarının mülkiyetinin, yönetiminin ve yararlanmasının kendilerine ait olması, İslâm hukuk kurallarına göre geçerli olan mal ayrılığı ilkesinin korunması, İslâm aile hukuku ile de bağdaşmaktadır.

Velayet sorumluluklarında da eşlerin paylaşımı söz konusu olmakla birlikte; mutlak eşitlik yoktur. Anlaşmazlık olduğunda velayet hakkı babaya verilmektedir. Baba, aynı zamanda çocuğun gelirinden yararlanma ve bu gelirin çocuğun ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kalan kısmını kendine saklama hakkına da sahiptir.

Kadının çocuk konusunda da tercihi sınırlanmıştır. Ceza Kanunu'nun 468. ve 469. maddeleri kürtajı yasaklamış, kürtaj yaptıran ve yardımcı olan kişiler için ceza öngörülmüştür. Doğurganlığa ilişkin düzenlemeler nüfus politikasının bir gereği olarak düşünülebilir. Zira nüfus artışı destekleyici politikaların uygulanması, milli bir politikadır. (Murat, 2006: 69)

1961 Anayasasının “Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” hükmüyle aile toplumun temeli olarak nitelendirilmiş ve korunması gerektiği belirtilmiştir. Ailenin menfaatleri zedelenmemeli, mağdur duruma düşürülmemeli, aile yaşamının gizliliğine dokunulmamalı, aile yaşamına saygı gösterilmeli, aile bütünlüğü sağlanmalı, mesken temininde ve iş sağlamada yardım edilmeli, işten atılmaları zorlaştırmalı, ana ve çocuk korunmalı ve ailenin huzur ve refahı sağlanmalıdır. (Ansay, 1984: 22-23)

1.1.2. Boşanmaya Müdahale

Medeni Kanunla, boşanma yetkisi daha çok erkeğe ve bazı hallerde mahkemeye verilmiş olan şeri hukuka karşılık, kadına ve erkeğe belirli nedenlerle boşanma davası açabilme hakkı getirilmiştir.

Medeni kanunda boşanan kadının yeniden evlenebilmesi için gerekli görülen koşullar ise, İslâm hükümleriyle hemen hemen aynıdır. İddet müddeti, Medeni Kanun'da ölüm, boşanma ya da evliliğin iptali hükmünden itibaren 300 gün olarak belirlenmiştir.

Kadının evlilik sonrası bakire olmadığı anlaşıldığında ise, açılan davalar evliliğin iptali ile sonuçlanabilmektedir. Koca, karısı tecavüze uğradığında da boşanabilmektedir. Zira kadının ırzına geçilmesi, kadın suçsuz olduğu halde, kocanın namusunun zedelenmesi olarak ele alınmakta ve sonradan geçimsizlik yaratabileceği düşünülmektedir. Evliliğin ilk dönemleri hariç, kadının temizlik ve yemek işlerini eksik yapması da şiddetli geçimsizlik nedenleri olarak kabul edilmiştir. (Feyzioğlu, 1986: 315)

Kadın boşandığında, evlenirken aldığı kocasının aile ismini taşıma hakkını kaybederek kendi aile ismine geri dönmektedir.

1.1.3. Zina Konusuna Müdahale

Zina, evli erkek veya kadının evli olmadığı karşı cinsten birisiyle olan ilişkisi olarak ele alınmaktadır. Evli olmayanın karşı cinsten birisiyle olan ilişkisini kapsamamaktadır.

Ceza Kanunu'nda kamu suçu teşkil eden zina konusunda kadın ve erkek arasında eşit bir anlayış söz konusu değildir. Evli bir kadının zina ile suçlanması için tek bir cinsel temas yeterliyken; erkeğin başka bir kadınla karıkoca ilişkisine benzer sürekli ilişkisi geçerlidir. Karı, kocasını ancak bekâr bir kadınla ilişkisi olduğunda zina ile suçlayabilirken; evli bir kadınla ilişkisi olduğunda ilişkide olduğu evli kadının kocasının da şikâyeti gereklidir. (TCK Madde 440 ve 441)

Irza geçme ve kadın kaçırma suçlarının işlenmesi halinde ise, kadının fahişe olması, hafifletici bir sebep olarak ele alınmaktadır. (TCK Madde. 438)

1.2. Cumhuriyet Döneminden 1980'lere Boşanma Eğilimlerinin Seyri

İlk yükselen boşanma eğilimiyle köklü değişimin söz konusu olduğu Cumhuriyet döneminde karşılaşmaktayız. Ancak dönemde ne her evlenme, ne de her boşanma her yerde kayıtlı değildir. Zira nüfus kayıt kütükleri ve resmi evlenmeler henüz şehirlere özgüdür. Diğer yandan geleneksel ve dini olarak evliliğin iki şahidin huzurunda sözlü rızaya dayanması ve toplum nazarında onaylanması yeterlidir. İslâm inancının meşru gördüğü ve gelenekler içinde “kuma” adıyla yer alan çokeşliliğin sürdüğü de bilinmektedir. Boşanmaların muhtemel kaydı ise, mahkeme kararı gerektirmesi nedeniyle mümkün olabilir. Yine de evlenme ve boşanmalarda Asliye Mahkemelerinde ve Yargıtay içtihatlarında konu edildiği üzere dini ve örfi uygulamalar söz konusudur.

Levine, boşanma eğilimlerinin yükselmesine, 1930'lardan itibaren Türkiye'nin hızlı bir endüstrileşme çabasına girmesiyle başlayan ekonomik dalgalanmanın etkisi olduğunu ileri sürmektedir. (Levine, 1982: 323-347)

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında da boşanma eğilimleri yükselmiştir. 1942'ye kadar normal sınırlar içinde azalış ve artışlarla süregelen boşanma eğilimleri, 1942'den sonra devamlı artmıştır. Savaş döneminde boşanma eğilimlerinin yüksekliği, erkeklerin askere alınmasına, toplumun geniş tabanında kadınların ve çocukların ev dışında çalışma zorunluluğuna; yoksulluk ve kıtlığa bağlanabilir. Ancak evsiz, kimsesiz ve terk edilmiş çocuklarda ve çocuk suçlarında arttığı, çocuk ölümlerinin yükseldiği (Tümay, 1943: 139) yasak olmasına rağmen kürtajda ve çocuk düşürmelerde ve bebek öldürme eğilimlerinin

artışın yaşandığı; hırsızlıkların yaşamak için zorunlu ve meşru görüldüğü (Metinsoy, 2007: 72, 392-393, 398) ve karaborsacılık, rüşvet gibi haksız kazançlardaki artışı bir ortamda zaten aileden bahsedilememektedir.

Köylerde çoğunlukla resmi nikâh yapılmamakla birlikte; (Esenel,1999: 100-110) evlenme oranlarında da belirli bir artış yoktur. Ayiter, kırsal kesimde sağlık muayeneleri, ön işlemler gibi formalitelerin, evliliği güçleştirdiği için kolay olan imam nikâhının tercih edildiğini belirtmektedir. (Ayiter, 1984: 72) Evliliğin yüksek maliyeti, evlilik dışı ilişkileri de cazip hale getirmiştir. (Adliye Ceridesi, 1942: aktaran: Metinsoy, 2007: 392-393) Gerek hâkimlerde gerekse sosyal bilimcilerde boşanmaların ekonomik nedenlerle artış eğilimine girdiği, temel nedenin, hayat pahalılığı ve yoksulluk olduğu üzerinde ortak bir kanaat oluşmuştur.

Savaş sonrasında devam eden yükselen eğilimler, kalkınma planlarının uygulanmaya başladığı 1960–1980 arasında gerilemektedir. Ancak 1956’da tarihsel süreçte en üst düzey olan %00,46’ya ulaşmıştır. 20 yılda evli nüfusta %57,9’luk; evlenmelerde % 207’lik bir artış olurken; boşanmalarda % 343’lük bir artış olmuştur. (Eröz, 1990: 244) Göreli olarak refah artışı, erken evlenmeleri de artırmıştır. Boşanmalar ise, büyükşehirlerde yüksektir. 1958’de 1.012 boşanma vakası ile İzmir başta gelirken; bunu sırasıyla İstanbul, Ankara ve Bursa izlenmektedir. Her yıl boşanma davası açanların çoğunluğu, Türkiye genelinde erkek; İstanbul’da ise, kadınlardır. (Topçuoğlu, 1991: 343)

1957’den sonra başlayan düşük eğilim 1989’a kadar sürmüştür. 1970’li yılların başına doğru ekonomik gerilemeyle boşanma oranlarındaki düşüş devam etmiştir. Bu azalma 1973’e kadar sürmüş, sonra çok da belirgin olmayan bir artış başlamıştır.

Boşanma eğiliminin düşük olması, geleneksel evlenme şekillerinin sürmesi ve bunların istatistiklere yansımaması şeklinde de ele alınabilir. Ancak hukuki olarak boşanmak için fiili evliliklerin sonradan hukuki evlilik haline getirileceği de düşünüldüğünde eğilimlerin düşük seyri doğrudan resmi nikâhın olmamasına bağlanamaz.

1970’li yıllar itibariyle bölgeler açısından Batı Anadolu, Trakya ve Ege bölgesinde boşanma oranları yüksek; İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu’da düşük; bazı illerdeki oran, genel oranın üç katıdır. Nitekim Topçuoğlu, fiili evlenmelerin Orta Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu’da yaygın; Trakya, Marmara, Ege kıyıları, Batı Anadolu ve kısmen Akdeniz bölgesinde ağırlıklı olmadığını tespit etmiştir. (Topçuoğlu, 1991: 339) Topçuoğlu,

bu gerçeğin Belediye hizmetlerinin yaygınlaşmamasına bağlamaktadır. Hukuki evlenme lehine artışın ancak bu örgütlenme sayesinde olabileceğini, ancak buna rağmen, fiili evlenmelerin sürdürülmesinin de mümkün olabileceğini belirtmektedir.

2. 1980’den 2000’li Yıllara Kadar Olan Süreçte Evliliğe ve Boşanmaya İlişkin Müdahalelerin Boşanma Eğilimlerine Etkisi

2.1. 1980-1990 Arasındaki Müdahaleler

2.1.1. Evlilik İlişkilerine Müdahale

1982 Anayasasında devlet, toplumun temeli olarak kabul edilen ve eşler arasında eşitliğe dayanan ailenin huzur ve refahını sağlama sorumluluğunu üzerine almış, ana ve çocukların korunması ve aile planlaması uygulamasıyla ilgili görevleri olduğunu vurgulamıştır. (Madde 41) Kadın-erkek eşitliğinin ilke olarak sunulduğu Anayasada kadının ve çocuğun korunması bizzat devletin sorumluluğuna girmiştir.

Anayasa’nın 90. maddesine “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konudaki farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır” hükmü getirilmiştir. Bu hüküm, örneğin, 1985’te Türkiye’nin de imzaladığı “Kadınlara karşı Her Türlü ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” gibi anlaşmaları ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma getirmektedir.

1993’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda özel ya da kamusal yaşamda fiziksel, psikolojik ve cinsel olarak zarar veren her türlü davranışın şiddet kapsamına alınmış, (Uçan, 2004: 116) 1995 yılında ise, Dördüncü Dünya Konferansı’nda kabul edilen kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik Pekin Eylem Platformu’nun önerileri, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 189 ülke tarafından kabul edilmiştir. (Kocacık, 2004: 43)

Meclis Genel Kurulu’nda, aile içi şiddetin önemli bir sorun olduğu, şiddet kurbanlarının da genellikle kadınlar ve çocuklar olduğu vurgulanmıştır. (TBMM Genel Kurul Tutanağı, 20. Dönem 2. Yasama Yılı, 134. Birleşim, 13 Ağustos 1997) Süreçte Pekin Eylem Platformu’nun önerileri ve Anayasanın 41. maddesi doğrultusunda 14 Ocak 1998 tarihinde aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını düzenleyen 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun çıkarılmış ve 17 Ocak 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ailenin Korunması Kanunu'nun düzenlenmesinden önce, hukukun aile içi ilişkilere karışması ve yaptırım uygulaması ancak bireylerin istemi üzerine gerçekleşebiliyordu. Aile yaşamı özel kabul edilmekteydi. Bir aile ne kadar problemlili olursa olsun, eğer mahkeme boşanmaya karar vermemişse, bu ailede hukuksal açıdan eşler arasındaki bağ sağlam olarak değerlendirilmekteydi. Ailenin Korunması Kanunuyla ailenin mahremiyeti kalkmaktadır. Aileye doğrudan müdahale yapılabilmektedir.

Aileye uygulanan şiddete genel şiddet hükümleri değil; bir takım özel tedbirler getirilmektedir. Bunlardan bazıları, şiddet uygulayan aile üyesini birlikte oturulan mekândan uzaklaştırma, şiddeti uygulayan kişinin sahip olduğu silahları yetkililere teslim etmesi, şiddet uygulayan kişinin ailenin diğer bireylerinin geçimi için “tedbir nafakası” vermesi, aile üyelerini iletişim araçlarıyla rahatsız etmemesi, aile üyelerinin eşyalarına zarar vermemesidir. Bu tedbirlere uyulmaması halinde 3 aydan 6 aya kadar hapis cezası öngörülmüştür.

Aile içi şiddetin görünür hale gelmesi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde, şiddete uğrayan kadınlara ve çocuklara destek hizmeti vermek üzere ilk kadın konukevleri açılmasını da gerektirmiştir.

1983'te yayınlanan 2827 sayılı Kanun'la ise, eşlerin istedikleri zaman istedikleri sayıda çocuk sahibi olabilmeleri için gereken tedbirlere başvurmaları belirtilerek aile planlamasının aile içi bir sorun olduğu vurgulanmıştır. Gebeliğin ilk on haftası içinde küçük yaşta doğan çocukların, evli kadınlar için kocanın izni çerçevesinde kürtaj olmaya izin verilmiş; on hafta sonrası için ancak annenin hayati tehlike koşulu aranmış ve kadın ile kadına yardımcı olanlar için 2-5 yıl arasında değişen ceza öngörülmüştür.

29 Kasım 1990 tarihinde kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan Medeni Kanun'un 159. maddesi Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir. Bu iptal kararı 2 Temmuz 1992 tarih ve 21272 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

22 Mayıs 1997 tarihinde kadının evlendikten sonra kocasının soyadını almakla birlikte, kendi soyadını da kullanabilmesi Medeni Kanun'un 153. maddesinde yapılan değişiklikle sağlanmıştır.

19 Kasım 1997 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nca nüfus cüzdanlarında medeni hal kısmında “evli/ bekâr/ dul/ boşanmış” gibi ifadelerin yerine sadece “evli” veya “bekâr” ifadelerinin kullanılmasını düzenleyen genelge yayımlanmıştır.

29 Temmuz 1998 tarihinde Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle aile reisinin beyanname vermesi esası kaldırılarak kadınların kocalarından ayrı olarak beyanname vermesi sağlanmıştır. Vergi kanunlarında kadın ve erkekler açısından bir ayrımcılık mevcut değildi. Evli kadınlar açısından ayrımcılık kaldırılmıştır. Gelir Vergisi Kanununda mevcut olan “aile beyanname”, aile reisliği kavramına dayanarak koca tarafından verilmekteydi. Kanun'la evli kadınların da kocalarından ayrı olarak beyanname düzenleyip gelir vergisi ödemesi yöntemi getirilmiştir.

21 Ekim 1998 tarihinde Adalet Bakanlığı, bekâret kontrolünün, ancak takibi şikâyete bağlı suçlarda, mağdurun rızası alınarak; ırza geçme gibi re'sen takip edilen suçlarda ancak Hâkim kararı ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise, Cumhuriyet savcısının yazılı izni ile yapılabileceğini düzenleyen bir genelge yayınlanmıştır.

1999'de uluslararası anlaşmalar gereğince hesap verme yükümlüğü altına giren Türkiye, “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi”ni onaylarken koyduğu aile hukukunu ilgilendiren 15. ve 16. maddelerine ilişkin çekinceleri kaldırmıştır.

2.1.2. Zina, Evlilik Dışı Çocuklar Konusuna Müdahale

Cumhuriyet Döneminde zina vakalarında kadının vakası erkeklerden hayli yüksektir. Erkeğin zina vakası 202; kadının zina vakası ise, 2.016 olarak belirtilmiştir. (Eröz, 1990, 244) İkinci Dünya savaşı döneminde tüm boşanmalar içinde nedeni zina olan boşanmalar yaklaşık % 26 oranındadır. Ancak kayıtlanan imam nikâhıyla yapılan evlilikler de halen devam etmektedir. 1926'dan 1956'a kadar resmi nikâh olmadan yapılan evliliklerden doğan ve meşrulaştırılan çocukların sayısı 7.724.739'dur. 1970'lerde ise, ilginç olarak “geçimsizlik” yüzünden boşanmalar yükselmiş, zina gibi aileyi küçültücü neden azalmıştır. Köyden gelen, köyde ikamet eden ya da taraflardan biri köylü olan ailelerde, “zina” nedeniyle boşanmalar, zina suçunun işlenmesinin daha olanaklı olduğu yerlerin ¼ kadardır. (Topçuoğlu, 1991: 344) Nedeni zina olsa dahi, boşanmanın nedeninin “geçimsizlik” nedeni içinde yer aldığına ilişkin bir kanaatin oluşmasına neden olmaktadır.

Anayasa Mahkemesi birçok konuyu karara bağlamıştır.

21.05.1981 tarihli, 67/23 sayılı kararıyla, Medeni Kanunun 310. maddesinin 2. fıkrasını iptal ederek erkeğin zina ürünü çocuklarının babalarına mahkeme kararı ile bağlanmasını olanaklı kılmıştır.

11.09.1987 tarihli, 1/18 sayılı kararıyla, Medeni Kanunun 443. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesini iptal etmiş, 3678 sayılı yasayla evlilik dışı çocukların evlilik içi çocuklarla aynı ölçüde miras almasını sağlamıştır.

28.02.1991 tarihli, 30/31 sayılı kararıyla, Medeni Kanunun 292. maddesini iptal ederek evli erkeklerin zinasından doğan çocukların tanınmasını sağlamıştır.

29 Haziran 1996 tarihinde ise, Türk Ceza Kanunu'nun erkeğin zinasını suç olarak düzenleyen 441. maddesini Anayasanın eşitlik ilkesine aykırılığı gerekçesiyle 27 Aralık 1997 tarihinden itibaren suç olmaktan çıkarmıştır.

23 Haziran 1998 tarihinde de kadının zinası aynı gerekçeyle iptal edilmiş ve 13 Nisan 1999 tarih ve 23638 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Zinanın kamusal suç teşkil etmesi, bireyin bedensel ve cinsel bütünlüğü yerine, genel ahlâk, aile ve toplum düzeni gibi değerlerini koruyan bir zihniyetin ürünü olarak değerlendirilmiştir. Zina artık, toplum tarafından kınanmasına karşılık gelen topluma karşı işlenmiş bir suç değil; eşe karşı işlenmiş münferit bir suçtur.

2.1.3. Boşanma Konusuna Müdahale

4 Mayıs 1988 tarih ve 3444 sayılı Kanun ve 14 Kasım 1990 tarih ve 3678 sayılı Kanun çerçevesinde Türk Medeni Kanunu'nun boşanma ile ilgili çeşitli maddeleri değişikliğe uğramış veya yürürlükten kaldırılmıştır.

134. madde “Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten itibaren 3 yıl geçmesi halinde her ne sebeple olursa olsun, müşterek hayat yeniden kurulmamışsa eşlerden birinin talebi üzerine boşanmaya karar verilir” olarak düzenlenmiştir.

Yeni düzenlemede evlilik birliği, 2 yılı geçmişse eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılmıştır. Bu halde boşanmaya karar verilebilmesi için hâkimin bizzat tarafları dinleyerek iradelerin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hakkında taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim boşanma, mali konular ve çocukların durumu konularından herhangi birinde tarafların anlaşamaması halinde değil, ancak evlilik birliğinin müşterek hayatın sürdürülmesini olanaksız kıldığına kanaat getirirse boşanmaya karar vermektedir.

Davacının kusuru daha ağır ise, davalının itiraz hakkı bulunmaktadır. Ancak bu itiraz, hakkın kötüye kullanılması niteliğindeyse ve evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmamışsa boşanmaya karar verilebilmektedir. Davayı açan daha kusurlu olsa da, evlilik birliğinin devamında, davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir taraf kalmadıysa evlilik sona erdirilmektedir.

2.2. 2000’li Yıllardaki Müdahaleler

2.2.1. Evlilik İlişkilerine Müdahale

Kadını birey olarak destekleyen düzenlemeler sonrasında ağırlık noktasını yine aile hukuku ve kadın haklarının oluşturduğu Yeni Türk Medeni Kanunu, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yeni Medeni Kanunla kadın ve erkek, evlilik birliğinin yönetiminde eşit söz hakkına ve evlilik birliğini temsil etme yetkisine sahiptir. Eşlerin velayeti birlikte kullanacakları düzenlenmiştir. Anlaşmazlık halinde ise babanın oyunun üstünlüğü yerine, hakim karar verecektir. Evi geçindirme yükümlülüğünde kadın ve erkek eşittir.

Yeni kanunun 186. maddesinde, eşler evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla katılırlar şeklinde düzenleme yapılmıştır. Evin geçimine katkı parayla olabileceği gibi emek karşılığı da olabilecektir.

Kanunun evin geçimine katkı olarak gördüğü bütün araçlar eşittir. Ev işçisi olan kadınların emeklerinin de bu geçim yükümlülüğünün belirlenmesinde göz önünde tutulması gerektiği kabul edilmiştir. Eşlerin ayrı yaşamaları halinde ev işlerini sürdüren ve çocuklarına bakan kadına kocanın nafaka yükümlülüğü devam edecektir. Eşler evin geçimine katkı konusunda ya anlaşmıştır, ya da aile yaşamındaki süre giden uygulama, eşlerin bu konuda zımni bir anlaşmalarının varlığını ifade etmektedir. Evlilik birliğinin korunması konusu, ancak eşler evin geçimine kimin ne şekilde katılacağı konusunda anlaşmazlarsa gündeme gelecektir. (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2003: 69-78)

Yeni Türk Medeni Kanunu’nun 196. maddesinde evin geçimine katkı sayılabilecek haller belirlenmiştir. Evlilik birliğini korumak amacıyla hangi eşin evin geçimine hangi konuda ve hangi oranda katılacağını tayin edilmiştir. Eşlerin evin geçimine katkısı boşanma ve ayrılık davalarıyla gündeme gelmektedir. Eşlerin anlaşamaması durumunda ise, hakim karar vermektedir.

Yeni rejime göre, eşler evlenirken başka bir rejim seçmemişlerse, evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerleri (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesiyle eşit olarak paylaşılmaktadır. Kişisel mallar ise sahiplerinde kalmaktadır.¹

Günümüzde bir meslek ve sanatla uğraşan kadınların çokluğu ve boşanma durumunda kadının gelecekteki sosyal ve ekonomik yönden kısıtlanmaması gerektiği göz önüne alınarak Yeni Medeni Kanununun 192. maddesinde eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirilmiştir.

Eski Medeni Kanununun 159. maddesinde yer alan kadının meslek ve iş yapabilmesi için kocasının iznini alacağı şeklindeki hüküm Yeni Medeni Kanun’la yapılan düzenlemeden önce 1990 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Ancak eşlerin meslek veya iş seçiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde tutması gerekmektedir. Böylece, aile yararı ve kadın ve erkek eşitliği söz konusu olmaktadır.

Eşler meslek veya iş seçerken kendilerine olduğu kadar, diğer aile üyelerine karşı olan sorumluluklarını, aile üyelerinin onurunu ve ekonomik geleceğini göz ardı edemeyecektir.

Eşlerin konutu birlikte seçme hakları, kocanın istediği zaman konutu değiştiremeyeceğini, tek başına seçtiği konuta karısını davet edemeyeceğini ve bu daveti yerine getirmeyen karısına terk sebebiyle boşanma davası açamayacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte seçilmiş ortak konutu terk etme boşanma sebebidir.

Yeni kanunda yapılan en önemli değişikliklerden biri de boşanma davasının açılacağı yer konusunda yapılan değişikliktir. Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgâhı yer mahkemesidir. Yeni kanunda ikametgâh

¹ Edinilmiş mallara katılma rejiminde eşlerin kişisel ve edinilmiş mallar olarak iki türlü malı vardır.

Edinilmiş mallar, eşlerin evlilik süresince emek ve çalışmalarının karşılığı olarak elde ettikleri mallardır. Bunlar içine çalışma karşılığı edinilen mallar, sosyal güvenlik vb. ödemeleri, tazminatlar, kişisel malların gelirleri, malların yerine geçen değerler (maaş ya da ücret biriktirilerek alınan arsa, daire vb) girmektedir. Kişisel mallar ise, miras ya da bağış yoluyla elde edilen mallar ve değerler ile manevi tazminat alacakları ve değerlerden oluşan eşlerin emek ve çalışmalarının karşılığı olmayan mallardır.

Edinilmiş mallara katılma rejimi, evlilik süresince edinilen tüm mallarda bir paylaşım öngörmekte ve tasfiye zorluğuna neden olmaktadır. Dolayısıyla mal ayrılığı ile edinilmiş mallara katılma rejimi arasında yer alan ve yeni bir mal rejimi olan “paylaşmalı mal ayrılığı rejimi” oluşturma yoluna gidilmiştir.

Paylaşmalı mal ayrılığı rejiminde evlilik süresince edinilen mallardan sadece “ailenin ortak kullanım ve yararlanmasına özgülenmiş” mallar ile “ailenin ekonomik geleceğini güvence altına almaya yönelik yatırımların” paylaşımına tabi tutulması öngörülmüştür. Ancak bu paylaşımın da sorunlara yol açacağı endişesi söz konusu olmuştur. Böylece, Yeni Türk Medeni Kanunu’nda yasal mal rejimi olarak edinilmiş mallara katılma rejimi; seçimlik rejim olarak da paylaşmalı mal ayrılığı rejimi uygun görülmüştür.

yerine yerleşim yeri terimi kullanılmış, davacının ikametgâhı yer mahkemesi yetkili kılınmıştır. Yeni kanunun 168. maddesinde eşlerin ayrı yerleşim yerlerinde olabilecekleri göz önüne alınarak açılan davalarda eşlerden birinin yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olabileceği kabul edilmiştir.

Aile Konutu ise, eşlerin birlikte yaşadıkları, kiralanmış ya da eşlerden birinin mülkiyetinde olan konuttur. 194. maddede aile konutuyla ilgili konut üzerinde kullanma ve yararlanma hakkını etkileyecek olan hukuksal işlemlerde eşlerin birlikte karar alması hükmünü getirmiştir.²

² Aile konutunun kira olması durumunda: Bir eş kira sözleşmesini tek başına fes edemez. Sadece eşlerden biri tarafından kiralanmış konutun kira sözleşmesine son verilebilmesi için kiracı olmayan eşin noter önünde açık rızası gerekmektedir. Bu rıza sağlanmadığı takdirde mal sahibi kiracı olmayan eş konuttan tahliye edemeyecektir. Ancak kiralayan yani mal sahibi için bu durum söz konusu değildir. Kiracı eş kira bedellerini ödemediği için kiralayan kişi yani mal sahibi konutun tahliye edilmesini isteyebilir. Kanun, sözleşmede kiracı olan eşin sözleşmesini sona erdirmeye yetkisini sınırlamaktadır. “Kiracı olan eş diğer eşin rızasını sağlayamadığı için kira sözleşmesine son veremediği durumlarda kira bedelini ödemek suretiyle, kiralanmış konutun tahliyesini sağlayabilir, bu yolla kiracı olmayan eşin konuttan atılması sonucu elde edilebilir.” Bu durumda 194.maddenin 4. fıkrasına göre kiracı olmayan eş, kiralanmış konutun bir bildirimde bulunarak kendisinin de bundan böyle kiracı taraf olmaya karar verdiğini açıklayabilir. Ancak, buna göre kiracı olmayan eş, bu sözleşme nedeniyle doğan borçlardan diğer kiracı eşle birlikte müteselsilen sorumlu olacaktır. Koca, kira bedelini ödemediği takdirde, kira bedeli kadından talep edilecektir. Kadın bu bildirimde bulunmasaydı kocanın kira bedelini ödemesi nedeniyle kiralanmış konutu kadınla birlikte konuttan tahliye ettirebilecekti, kadın sözleşmeye taraf olarak kira bedelini ödeyip tahliye edilmekten kurtulabilecekti.²

Aile konutunun eşlerden birinin mülkiyetinde olması durumunda eski kanuna göre, aile konutunun maliki olan koca, konutu başkasına devredebilir, boşanma durumunda müşterek konutu satarak ya da satmış gibi göstererek güvendiği bir kişinin üzerine geçirebilir, evi terk edebilir ve konutu üzerine geçiren kişi kadın ve çocukları kapı dışarı edebilirdi. Bazen de aldığı bir kredi teminatı olarak konutu ipotek edebilir, kredi borcunu ödemediğinde alacaklı konutu icra yoluyla satarak alacağını tahsil edebilirdi. Bazen de konutun maliki olan eş konutu bir başkasına kiraya verebilir, kira sözleşmesini tapuya şerh verdirebilir, başkası lehine kullanma, yararlanma ve oturma hakkı kurdurabilirdi.

* Kocanın gelirinin gerçekten düştüğü durumlarda koca daha ucuz bir konuta taşınmayı isteyebilir ve kira sözleşmesini feshetmesi zorunluluk haline almış olabilir. Ya da biriktirdiği paralarla daha elverişli bir konut almayı isteyebilir, konutu ipotek ettirmek isteyebilir. Eşin iyi niyetli hukuksal işlemlerinde diğer eşin haklı bir nedene dayanmadan rıza göstermemesi durumu Yeni kanunun 194. maddesi 2. fıkrasında ele almıştır. Bu durumda eş yargıya başvurarak bu hukuksal işlemlere izin verilmesini isteyebilir.

* Eşin üçüncü kişiyle yapacağı ve eşle birlikte karar vermek zorunda olduğu hukuksal işlemler arasında şunlar sayılmaktadır:

- 223.maddenin II fıkrasında edinilmiş mallara katılma rejiminde, paylı müşterekte payın devrine ilişkin hukuksal işlemler: Eşlerden biri diğerinin rızası olmadan payını başkasına devredemez.
- 199. maddede öngörülen mahkeme kararıyla eşin rızasına bağlanan hukuksal işlemler: Ailenin ekonomik varlığının korunması söz konusudur. Koca kirada bulunan ve aile için gelir kaynağı olan herhangi bir mülkü satmaya, ipotek etmeye ya da başkasına intifa hakkı tesis etmeye karar vermiştir. Belki de boşanmayı düşünmektedir. Bu durumda nafaka, tazminat ya da edinilmiş mallara katılma rejiminin getirdiği alacağın tahsili mümkün olmayacaktır. Bu durumda diğer eş mahkemeye başvurarak bu malvarlığı ile ilgili işlemlerde kendi rızasının alınmasını isteyebilir. Mahkeme kocanın giderek mal varlığının azaldığını ve boşanma yükümlülüklerinden kurtulmaya çalıştığını tespit ederse bazı mallardaki tasarruf işlemlerini diğer eşin rızasına bağlı hale getirebilir.²

Yeni kanuna göre, oturlan konuta ilişkin her türlü hukuksal işlemlerde diğer eşin açık rızasının alınması zorunludur.

Mahkeme eşlerin ayrılığına karar vermişse ya da eşlerden birisi haklı bir neden olmadan evi terk etmişse hâkim, eşlerin bir meslek ve sanat sahibi olup olmadığı, çocukların kimin yanında kalacağı, çocukların okudukları okulun konuta yakınlığı, çalışan eşin işyerinin konuta mesafesi gibi unsurları göz önüne alarak konut ve ev eşyasından kimin yararlanacağına karar verecektir.

Eski Kanundaki evin seçimini kocanın yapacağı hükmü değiştirilerek, yeni kanunun 186. maddesinde eşlerin oturacakları evi birlikte seçecekleri hükmü getirilmiştir. Yeni kanunda birlikte yaşanan ortak konut üzerinde önemle durulmaktadır.

Yeni kanunun 193. maddesi “Kanunda aksine hüküm olmadıkça, eşlerden her biri diğeri veya üçüncü kişilerle her türlü hukuksal işlemleri yapabilir” demektedir. Böylece eşlere sözleşme özgürlüğü ilkesi getirilmiştir. Ancak eşlerin üçüncü kişilerle yapacağı bazı hukuki işlemleri eşin tek başına yapmasına izin verilmemiş, diğer eşin rızasını alma koşulu getirilmiş ve böylece bu sözleşme özgürlüğü ilkesi kısıtlanmıştır.

Anayasanın 10. maddesine, (“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” denmektedir.) 2004’de, “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür” ek cümlesi; 2010’da ise, “ bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” ek cümlesi getirilmiştir.

Anayasanın 20. maddesinin (“Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir” denmektedir.) devam eden “ Adli soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır” cümlesi, 2001’de“ Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz” cümlesiyle değiştirilmiştir.

Anayasanın 41. maddesine göre, “Aile Türk toplumunun temelidir.” Bu cümleye 2001’de “ ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ek cümlesi getirilmiştir. Madde, 2010’da halkoyuna sunulmuş ve madenin kenar başlığı “Ailenin korunması” iken, “Ailenin korunması

-
- Yeni kanunun 265. maddesinde seçimlik rejim olarak düzenlenen mal ortaklığı rejiminde eşlerden birinin kendisine düşen bir mirası reddetmesi veya bazı koşullarla mirasın kabulü diğerinin rızasına bağlanmıştır.
 - Aile konutu ile ilgili düzenlemelerde açıklandığı üzere 194. maddede aile konutuyla ilgili konut üzerinde kullanma ve yararlanma hakkını etkileyecek olan hukuksal işlemlerde eşlerin birlikte karar alması hükmünü getirmiştir.

ve çocuk hakları” olarak değiştirilmiştir. Devamında “Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar” denmektedir. 2010’da aynı maddeye,“ Her çocuk korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.” ; “Devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” Fıkraları eklenmiştir.

Böylece, her türlü eşitlik ve kadın-erkek eşitliği ilke olarak sunulmuş; ailede kadının ve çocuğun korunması bizzat devletin sorumluluğuna girmiştir.

2.2.2. Boşanmanın Yasal Nedenlerine İlişkin Düzenlemeler

Türk Medeni Kanunu’nun 161. ve 165. maddeleri arasında özel boşanma nedenleri; 166. Maddesinde ise; genel boşanma nedeni olarak evlilik birliğinin temelinden sarsılması nedeniyle boşanma düzenlenmiştir.

Özel boşanma nedenleri arasında Zina (madde 161); Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (madde 162); Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (madde 163); Terk (madde 164) ve Akıl hastalığı (madde 165) yer almaktadır.

Genel boşanma nedenleri tek madde halinde ve üç ayrı boşanma nedeni olarak düzenlenmiştir.

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması; evli çiftlerin günlük hayatta karşılaşabilecekleri basit geçimsizlik hali değildir. Karı kocayı birbirine bağlayan beraberlik duygusunun tekrar yaşanamayacak derecede ortadan kalkması söz konusudur. Evlilik birliğini sarsabilecek olaylar tek tek belirlenmemiştir. Hâkimin takdir yetkisi söz konusudur.

Dava açan taraf, evlilik içinde yaşanan geçimsizliği ve bu geçimsizlik nedeniyle artık o evliliğin devamında hiçbir yarar kalmadığını hâkime ispatlamak durumundadır. Şiddetli geçimsizlik yaratan olaylar maddi, manevi ve ekonomik olarak üç ana grupta toplanmaktadır.

Maddi geçimsizlik, eşler arasındaki cinsel uyumsuzluk, taraflardan birinin hastalık veya sakatlık gibi fizyolojik bir durumunun diğer eş için evliliği çekilmez hale getirmesidir.

Manevi geçimsizlik, evlilikte sadakatsizlik, sevgisizlik, ilgisizlik, hakaret, onur kırıcı veya güven zedeleyici unsurlar içeren deneyimlerin sonucu olmaktadır. Uzlaşma yerine tarafları yıpratıcı davranışlar manevi geçimsizliğe yol açmaktadır.

Ekonomik geçimsizlik: Olağan koşullarda eşlerin maddi sıkıntılara birlikte göğüs germesi gerekmektedir ve ağır kusura dayanmayan maddi sıkıntılar şiddetli geçimsizlik nedeni olarak kabul edilmemektedir. (Çakın, 1999: 50)

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair 4787 Sayılı Kanun ise, 9 Ocak 2003 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri kapsamaktadır. Aile Mahkemelerinde evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşler uyarılmakta ve uzlaştırılmaktadır. Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri alınmakta ve aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunlar tespit edilerek sulh yoluyla çözümü teşvik edilmektedir. Sulh sağlanamadığı takdirde ise, karar verilmektedir.

2.3. Boşanma Eğilimlerinin Yükselen Seyri

Boşanma eğilimleri, 1989'da 1956 yılının oranına tekrar ulaşarak %00,46 olmuştur. 1989 dan 2010'li yıllara gelindiğinde ise, yükselen eğilimlerin hızı artmaktadır. 1990'lı ve 2000'li yıllarda, bir yandan tarihsel süreçte aile, evlilik ve boşanmaya yüklenen değerlerin değişimi; diğer yandan yapılan hukuki düzenlemelerin, boşanmaları kolaylaştırıcı etkisi açık olarak gözlenebilmektedir.

TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2004, 2006, 2009 verilerine göre, Kaba Boşanma Hızı, 2002'de 1,38; 2003'de 1,32; 2004'de 1,28; 2005'de 1,33; 2006'da 1,28; 2007'de 1,34; 2008'de 1,40 ve 2009'da 1,59'dur. Boşanmaların 2006'da % 42,6'sı; 2007'de % 41,8'i; 2008'de % 41,3'ü, evliliğin ilk beş yılı içinde gerçekleşmiştir. 2005 yılında boşanan çiftlerin % 36,2'sinde evlilik süresi 10 yıldan fazla iken, bu oran 2006 yılında % 35,6'ya düşmüştür. 2006'da boşanan çiftlerin % 23,1'i 16 yıl ve daha fazla süre evlidir. 2007 yılı verilerine göre, 16 yıl ve daha fazla süre evlilerde boşanma oranı tüm boşanmaların % 22,5'idir. 2010 yılının I. Döneminde meydana gelen boşanmaların % 40,4'ü evliliğin ilk 5 yılı içinde, %24,3'ü ise 16 yıl ve daha fazla süre evli olan çiftlerde gerçekleşmiştir.

Genel olarak boşanmaların $\frac{3}{4}$ 'ünün şehirlerde olduğu gözlenmektedir. 2006–2010 yılları arasında en yüksek eğilimler sırasıyla Ege Bölgesi, İstanbul ve Batı Anadolu Bölgesindedir. Boşanma hızının en düşük olduğu bölgeler ise, sırasıyla Kuzeydoğu Anadolu ile Ortadoğu Anadolu Bölgelerindedir. 2010'da en fazla artış, Doğu Marmara Bölgesi'nde; en

büyük düşüş ise, Batı Karadeniz Bölgesi'nde gözlenmiştir. Büyük şehirlerde de Türkiye geneline benzer eğilimler tespit edilmiştir. Tüm boşanmaların özellikleri ise, çoğunlukla çocuksuzlarda olması, evliliğin ilk beş yılında gerçekleşmesi ve yasal geçimsizlik nedenine bağlanmasıdır.

SONUÇ

Bireylerin evlilik ilişkisi boşanma ile sona eriyorsa bunun yegâne nedeni evliliğe ve aileye verilen anlamı inşa eden toplumsal ilişkilerdir. Toplumsal ilişkileri biçimleyici olan hukukun evlilik ve boşanmaya müdahalesi ise, toplum düzenini koruma, sürekliliğini sağlama, süreçte ortaya çıkan sorunları çözme ya da toplumun değişme çizgisine yön verebilme amacı taşımaktadır.

Türkiye'de evlilik ve boşanma kurumlarının hukuki işleyişini ortaya koyan düzenlemeler, birbirinin devamı niteliğinde ve fakat her biri farklı bir aşamayı ifade etmektedir. Evlilik ve boşanmaya kurumsal müdahale, 19. Yüzyılda Osmanlı Türkiye'sinde Batılılaşma çabalarıyla birlikte başlamakla birlikte; Cumhuriyet devriminin bir parçası olan 1926 yılındaki Medeni Kanunla köklü değişim gerçekleşmiştir.

Ailenin evlilik temeli üzerine kurulduğu belirtilmiş, biçimi, üyelerinin görev ve sorumlulukları, evlenme, boşanma ve ayrılma koşulları, mal rejimi ve miras konularının söz konusu olduğu aile yaşamına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Süreçte, şehirlerde kadınların evlenme yaşı yükselip, doğurganlık azalıp, orta ve üst sınıflarda evlilik öncesi flört ve serbest eş seçme gibi modern eğilimler söz konusu iken, genel olarak olanaklı olduğu ölçüde ve gizli ve mahrem sınırlar içinde kalabildiği sürece, aile ilişkilerinde geleneksel eğilimler muhafaza edilmiştir. Evlenme ve boşanma kayıtları da her yere ulaşmamış, dini ve geleneksel uygulamalar neticesinde halk nezdinde meşru olan ancak yasal olarak meşru olmayan fiili evlenmeler ve boşanmalar söz konusu olmuştur.

1980'li yıllarda radikal reformlarla devam eden değişim, 2002'deki Yeni Medeni Kanunla son şeklini almıştır. Süreçte eski Medeni Kanunun getirdikleri, sonradan yapılan bazı düzenlemeler söz konusu olmakla birlikte; 2002'ye kadar sürdürülmüştür. Yeni Medeni Kanun'dan önce yapılan düzenlemeler boşanmalara aşamalı ivme kazandırmıştır.

Bu düzenlemelerden ilki, anlaşmalı boşanmadır. Daha önce mevcut olmayan anlaşmalı boşanmanın yasallaşması ile 1988-1989 yıllarında boşanma eğilimleri % 00,46 ya yükselmiştir. Anlaşmalı boşanma, boşanmadaki birçok zorluğu ortadan kaldırmıştır.

Öncelikle, en yoğun başvurulanan boşanma nedeni olarak ortaya çıkan şiddetli geçimsizlik nedeninin kanıtlanması için ya da taraflardan birinin boşanmayı istememesi yüzünden uzun süren davaların önüne geçilmiştir. Boşanma konusunda eşler arasında anlaşma söz konusu olduğu halde, boşanmak için çeşitli suiistimallere yol açan geçimsizliğin kanıtlanması zorunluluğu ortadan kalkmıştır.

Aileyi Koruma Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra ise, ailenin mahremiyeti ortadan kalkmış, evlilik içine yasal denetim getirilmiştir.

Esasen ailenin korunması hakkında bir kanunun çıkarılması, neticede ailenin ve evin üyeleri için güvenli olmadığını; davalarının açılması ise, dava ne şekilde sonuçlanırsa sonuçlansın ailede bir takım sorunların olduğunu göstermektedir. Doğrudan müdahale edilebilir hale gelen aile, kamusal alana açılmıştır. Getirilen yasal tedbir ve yaptırımlar neticesinde ise, eşlerin doğrudan boşanma davası açma yerine; yasa da kendilerine tanınan hakları kullanmaları yönünde bir tercih doğmuştur. Aile Mahkemelerinin yasal çerçevede evliliğin yıkılmadan devamı hususunda zorlayıcı ön tedbirlere başvurduklarını, ancak evlilik birliğini temelden sarsıcı durumlarda boşanma davasına yöneldikleri ifade edilebilir.

Zinanın kamusal suç olmaktan çıkarılması da boşanma eğilimlerini etkileyebilmektedir. Zira zinadan mağdur olan taraf, eşinin bir başkasıyla ilişkisini kabul etmiyorsa, boşanma davası açmakta, nafaka ve tazminat talep edebilmektedir. Ancak evlilik içerisinde eşin bir başkası ile ilişkisini kabul ettiğinde ise, yasal müdahale olmadan evlilik devam etmektedir. Boşanma maliyetinin yüksek olduğu durumlarda bu husus daha belirginleşmektedir. Zinaya, özellikle erkeğin zinasına rağmen, evlilik sürdürülebilmektedir. Diğer yandan, zinanın kamusal suç olduğu durumlarda yasal boşanma nedeni zinaya değil, şiddetli geçimsizlik kılıfına sokulabilmekteydi. Zina, toplumda küçültücü olması sebebiyle gizlenebiliyordu. Nitekim yüksek zina nedenine dayanan boşanmalar bir süre sonra gerilemeye başladığında şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanmalar yükselmiştir. Bunun yanında zinanın kamusal suç olmaktan çıkması, evlilik kurumuna ilişkin sosyal denetimi azaltmaktadır. Evlilik kurumu dışında birlikte yaşama gibi fiili evlilikler yanında, alternatif ilişkiler de meşrulaşma eğilimine girmektedir.

2002 Medeni Kanunla eski birçok hüküm değiştirilmiştir. Eski kanundaki aile reisliği kurumu ve aile reisi kocadır hükmü kaldırılmış, eskiden erkek eşe ait olan ancak bazı durumlarda kadın eşe de verilen evlilik birliğini temsil yetkisi eşlerin her ikisine birlikte

verilmiştir. Böylece, evlilik birliği iki eşit birey olarak kadın ve erkeğin beraberce yönetecekleri bir kurum olarak düzenlenmiştir.

Eski kanundaki eşlerin velayeti birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyunin üstün olacağı hükmü eşlerin velayeti birlikte kullanmaları şeklinde düzenlenmiştir. Anlaşmazlık halinde ise babanın oyunun üstünlüğü yerine, hâkim karar verecektir.

Eski kanundaki erkek eşe verilen evin ve çocukların geçimini temin etme yükümlülüğü ve devamında birlikte oturulacak evin bütçeye göre seçilmesi hakkının erkek eşte olmasını ve kadın eşin bir meslek ve sanatla uğraşmasının erkek eşin iznine tabi olması durumları yeniden düzenlenmiştir. Eski kanuna göre kadının ev işlerinde çalışması, çocuklara bakması, erkeğin iş ve işletmesinde yardımcı olması doğal ve karşılıksız olarak kabul edilmişti. Erkeğin ev geçimini parayla temin etmesi gibi, kadının eve bakımı evin geçimine bir katkı olarak kabul edilmemişti. Daha önce karşılıksız olarak görülen ev içi emeği Yeni Medeni Kanunla ön plana çıkarılmış; gücün sadece parasal değil; emek şeklinde de olabileceği belirtilmiştir. Eve harcanan çalışmaların karşılıksız olmadığı kabul edilmiştir. Kadınların evdeki çalışmaları ve iş güçlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Kadının da evi geçindirme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Eski Medeni Kanuna göre, diğer rejimlerden biri seçilmemişse geçerli olan kanuni mal rejimi, eşlerin her ikisinin de kendi adına kayıtlı olan mallara sahip olmaya devam etmesinin söz konusu olduğu mal ayrılığıydı. Toplumumuzda evliliği sözleşme olarak ele alan ve mal mülk açısından ayrılığı esas alan bir anlayışın olmaması, Yeni Medeni Kanun'dan önce büyük çoğunluğun doğrudan mal ayrılığı rejimine tabi olmasına yol açmıştı. Mal ayrılığı rejiminin, kadın aleyhine işleyen bir rejime dönüştüğü, kadının yoksullaşmasına, servetin erkekler elinde toplanmasına ve kadının evlilik süresince emeğinin sömürülmesine yol açtığı belirtilmiş ve Yeni Medeni Kanun'da “edinilmiş mallara katılma” rejimi getirilmiştir. Evlilik öncesi olası mal varlığını evlilik içine dâhil eden ve evin bakımını üstlenen hiçbir kadın, boşanma durumunda mağdur olmak istemez.

Eski kanunda kadın eşin erkek eşin bir borcu için kefil olması ya da malını rehin vermesi, Sulh Hukuk Mahkemesinin onayına bağlıydı. Evli kadınları koruma amacı taşıyan bu hüküm, yeni kanunda boşanma sonrası kadının ekonomik geleceğini risk altına sokması anlamına gelmektedir. Yeni Medeni Kanunla kadın eşin üzerinden erkek eşin baskısı kalkmaktadır.

Yeni Medeni Kanunla evlilik, birbirini seven ve sayan bir kadın ve bir erkek arasında eşit ilişki biçimi üzerine kurulmaktadır. Eşler kendi davranışlarından sorumlu, çocuk sahibi olmaları, kendi tercihlerine bağlıdır. Ancak süreçte eşlerin mutlak eşitlik sağlayıcı haklara kavuşmuş olması, bu hakları kullanması yolunda eğitimden kaynaklanan bilinçlerinin olduğu anlamına gelmemektedir.

KAYNAKÇA

- FİŞEK, Hicri. (1984), “Sunuş”, **Türkiye’de Ailenin Değişimi Yasal Açından İncelemeler**, Haz. Türköz Erder, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, ss. 5-17.
- MURAT, Sedat. (2006), **Dünden Bugüne İstanbul’un Nüfus ve Demografik Yapısı**, İstanbul Ticaret Odası.
- ANSAY, Tuğrul. (1984), “Çağdaş Anayasalar ve Türk Anayasalarında Aile Kavramı”, **Türkiye’de Ailenin Değişimi Yasal Açından İncelemeler**, Yayına Haz. Türköz Erder, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, ss. 17-25.
- FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri. (1990), “Türklerde Aile İçtimaiyatı”, **Aile Yazıları/ Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, Der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Kurumu, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, ss. 1-27.
- ORTAYLI, İlber. (1990), “Anadolu’da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerinde Bazı Gözlemler”, **Aile Yazıları/ Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, Der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, ss. 279-287.
- ORTAYLI, İlber. 2002), **Osmanlı Toplumunda Aile**, 5. bs, İstanbul, Pan.
- FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin. (1986), **Aile Hukuku**, Haz. H. Cumhur Özakman, M. Enis Sarıal, Genişletilmiş 3. bs, İstanbul, Filiz.
- LEVİNE, Ned. (1982), “Social Change and Family Crises- The Nature of Turkish Divorce”, **Sex Roles, Family and Community in Turkey**, Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı, Indiana University Turkish Studies 3, Indiana, ss. 323-347.
- METİNSOY, Murat. (2007), **İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Savaş ve Gündelik Yaşam**, İstanbul, Homer.
- TÜMAY, Sezai Bedrettin (1943), “Çocuk Ölümü ve Önleme Yolları”, **4. Üniversite Haftası 14-20 Eylül 1943**, İstanbul, Kenan Matbaası.
- ESENEL, Mediha. (1999), **Geç Kalmış Kitap: 1940’lı Yıllarda Anadolu Köylerinde Araştırmalar ve Yaşadığım Çevreden İzlenimler**, İstanbul, Sistem.
- AYİTER, Nuşin (1984), “Evlilik Dışı Birleşmelerden Doğan Çocuklar”, **Türkiye’de Ailenin Değişimi Yasal Açından İncelemeler**, Der. Türöz Erder, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği, ss. 67-79.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 31 Temmuz – Ağustos 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

Adliye Ceridesi. (1942), “Kanun Dışı Birleşmeler ve Nesebi Sahih Olmayan Çocuklar Hakkında Rapor”, , Ankara, T.C. Adliye Vekilliği, no. 12.

ERÖZ, Mehmet. (1990),“Türk Ailesi”, Aile Yazıları/ Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, Der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, Başbakanlık Aile Kurumu, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, ss. 225-249.

TOPÇUOĞLU, Hamide. (1991), “Çeşitli Toplum ve Kültür Tipleri ve Boşanma Nedenleri, Aile Yazıları 4: Birey, Kişilik ve Toplum, Der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, ss. 329-345.

UÇAN, Sevgi. (2004), “İkinci Dalga Feminizmin Açtığı Alan: Demokratikleşmeden AB’ye”, Birikim, S. 184-185, Ağustos-Eylül 2004, ss. 113-121.

KOCACIK, Faruk. (2004), **Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet**, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi.

TBMM GENEL KURUL TUTANAĞI (13 Ağustos 1997), 20. Dönem 2. Yasama Yılı, 134. Birleşim.

T.C. BAŞBAKANLIK KADININ STATÜSÜ VE SORUNLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2003), Kadın ve Çocuk Açısından Yeni Türk Medeni Kanunu, Ankara.

ÇAKIN, Akin. (1999), Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Ankara.